

สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพ รูปภพ และอรุภพ
ตามนัยแห่งอภิธรรมมัตถสังคหะ

นางสาว สุชาดา จุนทะเกาศลย์

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2532

ISBN 974-576-232-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016174

i 10304083

THE NATURE OF MIND OF THE BEINGS BORN IN KĀMASUGATI-BHAVA,
RŪPA-BHAVA AND ARŪPA-BHAVA ACCORDING TO THE
ABHIDHAMMATTHASANGHAHA

Miss Suchada Chuntakowsol

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1989

ISBN 974-576-232-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์

สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพ รูปภาพ และ

อรูปภาพ ตามนัยแห่งอภิธรรมมัตถสังคหะ

โดย

นางสาวสุชาดา จันทะเกาศลย์

ภาควิชา

ปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษา

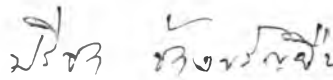
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รั้งยี

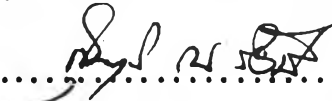

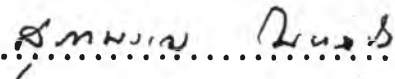
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วิชรภักดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ปรัชญา ข้างขวัญยืน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รั้งยี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร ณ บางช้าง)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อ วิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

สุชาติ จันทะเภสัช : สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพ รูปภพ และอรูปภพ
ตามนัยแห่งพระอภิธรรมมัตถสังคหะ (THE NATURE OF MIND OF THE BEINGS BORN
IN KAMĀSUGATI-BHAVA, RŪPA-BHAVA AND ARŪPA-BHAVA ACCORDING TO
THE ABHIDHAMMATIHASANGHAHA) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร.สุนทร ฌ รั้งยี, 157 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์จิตของผู้เกิดในกามสุคติภพ รูปภพ
อรูปภพ ตามนัยแห่งคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ โดยแยกให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตในภพภูมิต่าง ๆ นอกจากจะ
แตกต่างกันทางกายภาพแล้วยังแตกต่างกันทางจิตภาพอีกด้วย ความแตกต่างของจิตขึ้นอยู่กับ
องค์ประกอบของจิตอันได้แก่เจตสิกต่าง ๆ ที่เข้ามาประกอบทำให้จิตมีสภาพแตกต่างกัน

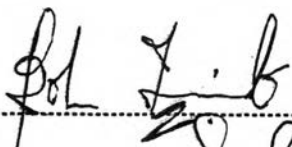
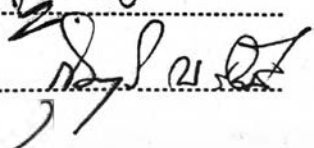
การที่ผู้วิจัยเลือกเสนอปัญหาของจิตในภพ 3 ก็เนื่องจากปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่น่าสนใจ
และยังไม่มีผู้ใดนำเสนอปัญหาในแง่มุมนี้มาก่อน ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาวะของจิตในภพ 3
จากพระอภิธรรมมัตถสังคหะเป็นหลัก และใช้เอกสารอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น คู่มือการศึกษา
พระอภิธรรมมัตถสังคหะ และ พระสูตรต้นปิฎก เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เรียนปรึกษากับผู้รู้เรื่องจิตและ
เจตสิกหลายท่าน

ส่วนสำคัญที่สุดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็คือ การวิเคราะห์สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในภพ 3
ว่า ในแต่ละภพภูมินั้นมีจิตประเภทใดอยู่บ้างและจิตในแต่ละประเภทนั้นประกอบด้วยเจตสิกอะไรบ้าง
โดยกำหนดตัวอย่างบุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์ที่เป็นจริงอย่างหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่งแล้ววิเคราะห์
ให้เห็นว่ามีสภาวะทางจิตเป็นอย่างไร มีเจตสิกทั้งที่เป็นกุศล อกุศลและอัพยากระอย่างไร โดยแยก
ให้เห็นทีละข้อความแล้วจึงสรุปรวมว่าเป็นจิตประเภทใดและมีเจตสิกเป็นองค์ประกอบจำนวนเท่าไร

สิ่งที่ได้รับจากการวิจัยนี้คือ เมื่อเราสามารถแสดงถึงการมีอยู่และองค์ประกอบของจิต
ก็ทำให้เราทราบถึงสภาวะทางจิตของสัตว์ในภพภูมิต่าง ๆ ว่า แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร

ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

SUCHADA CHUNTAKOWSOL : THE NATURE OF MIND OF THE BEINGS BORN IN KAMASUGATI-BHAVA, RUPA-BHAVA AND ARUPA-BHAVA ACCORDING TO THE ABHIDHAMMATHASANGHAHA. THESIS ADVISOR : ASSO.PROF. SUNTHORN NA-RANGSI, Ph.D. 157 pp.

The focus of this thesis is to study the analysis of mind of the beings born in Kamasugati Bhumi, Rupa-bhava and Arupa-bhava according to the Abhidhammatthasanghaha. Attempt has been made to show that the beings of various planes of existence are different not only in physical aspects, but also in mental characteristics. The nature of mind has been differentiated by various kinds of Cetasika of mental factors which are its fundamental components.

The reasons of my intended study of mind in this consideration is twofold : firstly, it is very interesting issue, and secondly, no research of this kind has been conducted before. My study and analysis in this research depend mainly on the Abhidhammatthasanghaha while other texts and the Suttanta Pitaka have also been consulted. In addition, I have also consulted some scholars well-versed in Buddhist doctrine of mind (citta) and mental factors (cetasika).

The highest significance of this study is the analysis of mind of the being born in the three planes of existence with a view to find out in each plane what kinds of mind exist and what kinds of mental factors are the components of such and such mind. Exemplified cases of some persons in some particular situations during particular periods of time have been set up for analysis in order to demonstrate the nature of their minds and mental factors either as meritorious (kusala) or demeritorious (akusala) or neutral (abyākata).

The research has revealed that when the existence of different kinds of mind and mental factors has been established, the similarity and differences of the nature of mind of the beings in various planes of existence can be known.

ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
(Handwritten signatures and names)

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รังษี ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่ง เอกสารและข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งดูแลเอาใจใส่การทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าทุกขั้นตอน เป็นอย่างดี วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงไม่มีทางจะสำเร็จสมบูรณ์ได้หากไม่ได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์

และต้องขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาปรัชญาที่ได้ให้พื้นฐานความรู้ในทางปรัชญา สาขาต่าง ๆ แก่ข้าพเจ้า

สุดท้ายที่จะลืมกราบขอบพระคุณไม่ได้ก็คือ คุณพ่อ คุณแม่ และญาติพี่น้องที่ให้การสนับสนุน เป็นอย่างดี รวมทั้งต้องขอขอบคุณเพื่อนที่คอย ให้กำลังใจ เป็นอย่างมาก

สุชาดา จันทะ เกาศลย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	v
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
- ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
- สมมติฐาน	2
- วิธีการวิจัย	2
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	3
2 ความคิดเรื่องภพ 3 ในปริเฉทที่ 5 ของ พระอภิธรรมมัตถสังคหะ	4
- มนุสสภูมิ	7
- มนุษย์	9
- เทวภูมิ	11
- รูปภพ	18
- อรูปภพ	38
- กรรม	38
- สรูปภพที่ 2	49
3 ลักษณะทั่วไปของจิตในภูมิหรือระดับต่าง ๆ ตามที่ปรากฏใน ปริเฉทที่ 1 แห่งพระอภิธรรมมัตถสังคหะ	50
- ความหมายของจิต	51
- กามาวจรจิต	54

บทที่	หน้า
- รูปาวจรจิต	75
- อรูปาวจรจิต	79
- โสภคตรจิต	82
- เจตสิก	85
- สรุปบทที่ 3	103
4 การศึกษาและวิเคราะห์จิตภาพของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพ รูปภพ และอรูปภพตามนัยแห่งพระอภิธรรมมัตถสังคหะ	110
- สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในกามสุคติภพ	110
- สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในรูปภพ	143
- สภาวะทางจิตของผู้ที่เกิดในอรูปภพ	148
- สรุปบทที่ 4	150
5 สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ	151
บรรณานุกรม	154
ประวัติผู้เขียน	157